Phát huy nhân tố chủ quan của các chủ thể trong xây dựng nền văn hóa tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc ở Việt Nam hiện nay

NGUYỄN THỊ NGA
Học viện Kỹ thuật Quân sự
Email: thanhngahvbc@gmail.com

VŨ ĐỨC BỘ
Học viện Kỹ thuật Quân sự
Email: vuducbohvkt@gmail.com

Tóm tắt: *Quá trình xây dựng nền văn hoá Việt Nam theo hướng tiên tiến đậm đà bản sắc dân tộc hiện nay diễn ra phức tạp với những thuận lợi và khó khăn đan xen. Quá trình đó phải có sự tham gia phối hợp của nhiều chủ thể từ Đảng, Nhà nước, cán bộ làm công tác văn hoá đến mỗi người dân. Việc phát huy nhân tố chủ quan của các chủ thể này có ý nghĩa rất quan trọng, đóng vai trò then chốt trong quá trình xây dựng nền văn hoá mới. Trong đó, Đảng đóng vai trò định hướng, hoạch định đường lối; Nhà nước tiến hành tổ chức, quản lý; cán bộ làm công tác văn hoá đóng vai trò hạt nhân; toàn dân là động lực và là chủ thể quan trọng nhất.*
Từ khóa: *nhân tố chủ quan; chủ thể; văn hóa.*

Nước ta hiện nay đang tiến hành công cuộc đổi mới, hoàn thiện thể chế kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa trong điều kiện cuộc Cách mạng công nghiệp 4.0, trong xu thế toàn cầu hoá và hội nhập quốc tế. Việt Nam hướng tới xây dựng "*nền văn hoá tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc*" coi đây là một trong những nhân tố thúc đẩy tăng trưởng kinh tế, kích thích tính năng động, sáng tạo của quần chúng, góp phần thay đổi nếp nghĩ, cách làm, dần dần xoá bỏ những thói quen, hủ tục, lạc hậu, phản tiến bộ. Tuy nhiên, hiện nay có không ít hoạt động văn hoá bị lôi cuốn vào xu hướng thương mại hoá, xuất hiện những ấn phẩm kém chất lượng, chạy theo thị hiếu, vi phạm những giá trị đạo đức truyền thống, làm "biến dạng" những giá trị văn hoá dân tộc...Để giải quyết những vấn đề này, cần phải tích cực phát huy nhân tố chủ quan của các chủ thể tham gia vào quá trình xây dựng, phát triển nền văn hoá.

Nhân tố chủ quan là khái niệm dùng để chỉ toàn bộ những mặt, những đặc điểm, những yếu tố, những thuộc tính thuộc về chủ thể được chủ thể huy động vào quá trình tiến hành hoạt động nhằm đạt được những mục đích đề ra. Phát huy vai trò nhân tố chủ quan trong xây dựng nền văn hoá tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc ở Việt Nam hiện nay thực chất là *quá trình phát huy vai trò lãnh đạo của Đảng, quản lý của Nhà nước, cán bộ làm công tác văn hoá và sự tham gia của nhân dân trong quá trình xây dựng, phát triển nền văn hoá mới.*

Một là, phát huy vai trò của Đảng trong lãnh đạo, hoạch định đường lối xây dựng nền văn hoá tiên tiến đậm đà bản sắc dân tộc

Đảng là chủ thể quan trọng nhất trong việc hoạch định đường lối xây dựng, phát triển văn hoá. Theo quan điểm của Đảng xây dựng nền văn hoá mới làm một nội dung quan trọng trong tiến trình cách mạng Việt Nam. Quan điểm về xây dựng một nền văn hoá đảm bảo kế thừa và phát huy được các giá trị văn hoá truyền thống của dân tộc, tiếp thu có chọn lọc những giá trị tích cực, tiến bộ của nền văn hoá nhân loại đồng thời lưu giữ và phát huy những phẩm chất, truyền thống quý báu ngàn đời của dân tộc. Ở mỗi thời kỳ, căn cứ vào sự thay đổi của tình hình và nhiệm vụ, Đảng đã luôn có những điều chỉnh kịp thời trong đường lối lãnh đạo, chỉ đạo về văn hoá.

Luận điểm "*nền văn hoá tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc*" được đề cập lần đầu tiên trong "*Cương lĩnh xây dựng đất nước trong thời kỳ quá độ lên chủ nghĩa xã hội"* năm 1991. Đồng thời, Đảng coi đây là một trong các đặc trưng chế độ xã hội xã hội chủ nghĩa mà Đảng, Nhà nước và nhân dân ta đang tiến tới xây dựng. Đến năm 1998 trong Nghị quyết Hội nghị Trung ương 5 khoá VIII *"Về xây dựng và phát triển nền văn hoá Việt Nam tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc",* nội hàm của các khái niệm "tiên tiến" và "đậm đà bản sắc dân tộc" được phân tích mở rộng

và rõ nét hơn. Khái niệm "tiên tiến" được hiểu là yêu nước và tiến bộ, là hướng tới mục tiêu vì con người, vì sự phát triển phong phú và toàn diện con người trên cơ sở giữ vững độc lập dân tộc và mục tiêu xã hội chủ nghĩa. Khái niệm "đậm đà bản sắc dân tộc" được hiểu là sự giữ gìn và phát huy những giá trị truyền thống, những tinh hoa văn hoá của cộng đồng các dân tộc Việt Nam, đã được vun đắp, xây dựng, phát triển, lưu giữ trong lịch sử đất nước.

Luận điểm: *"Xây dựng nền văn hoá Việt Nam tiên tiến đậm đà bản sắc dân tộc"* được Đảng ta một lần nữa khẳng định trong *Cương lĩnh xây dựng đất nước trong thời kỳ quá độ lên chủ nghĩa xã hội* (bổ sung, phát triển năm 2011). Nền văn hoá phải được phát triển toàn diện, thống nhất trong đa dạng, thấm nhuần sâu sắc tinh thần nhân văn, dân chủ, tiến bộ - những đặc trưng cơ bản của nền văn hoá mới. Để có được những đặc trưng đó, nền văn hoá phải "Kế thừa và phát huy những truyền thống văn hoá tốt đẹp của cộng đồng các dân tộc Việt Nam, tiếp thu những tinh hoa văn hoá nhân loại"[1]. Có thể nói, đây là những quan điểm đúng đắn và phù hợp với xu thế phát triển của nền văn hoá dân tộc.

Năm 2016, Nghị quyết đại hội Đảng lần thứ XII tiếp tục khẳng định đường lối nhất quán trong xây dựng nền văn hoá ở Việt Nam, đồng thời bổ sung và hoàn thiện hơn so với các văn kiện Đảng trước đó những đặc trưng cơ bản của nền văn hoá mới, tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc. Đó là: "Xây dựng nền văn hoá và con người Việt Nam phát triển toàn diện, hướng đến chân - thiện - mỹ, thấm nhuần tinh thần dân tộc, nhân văn, dân chủ và khoa học"[2]. Đến Nghị quyết Đại hội Đảng lần thứ XIII, văn hóa lại được một lần nữa khẳng định vai trò đặc biệt quan trọng, thực sự trở thành nền tảng tinh thần vững chắc của xã hội, là sức mạnh nội sinh quan trọng bảo đảm sự phát triển bền vững và bảo vệ vững chắc Tổ quốc. Chính vì thế, cần phải tăng đầu tư cho phát triển sự nghiệp văn hoá, cần "Xây dựng, phát triển, tạo môi trường và điều kiện xã hội thuận lợi nhất để khơi dậy truyền thống yêu nước, niềm tự hào dân tộc, niềm tin, khát vọng phát triển đất nước phồn vinh, hạnh phúc"[3]. Muốn văn hoá phát triển phải từng bước làm cho văn hoá trở thành hệ thống tri thức, hành động, kinh nghiệm của mỗi cá nhân, tạo thành môi trường lành mạnh nuôi dưỡng đời sống tinh thần, hướng con người vươn tới những lý tưởng cao đẹp và quyết tâm phấn đấu vì một Việt Nam phồn vinh, hạnh phúc.

Hai là, phát huy vai trò của Nhà nước trong quản lý nền văn hoá

Cùng với Đảng, Nhà nước cũng là chủ thể quan trọng trong việc quản lý, đề ra các quy định, chính sách phù hợp với sự phát triển nền văn hoá ở nước ta. Để góp phần hiện thực hoá mục tiêu biến văn hoá trở thành nền tảng tinh thần của xã hội đồng thời trở thành một trong những mục tiêu, động lực phát triển bền vững đất nước, những năm qua Nhà nước đã tăng cường công tác quản lý văn hoá, tích cực xây dựng và hoàn thiện các thể chế văn hoá. Tuy nhiên, cũng phải thừa nhận rằng công tác quản lý nhà nước về văn hoá vẫn còn nhiều hạn chế, bất cập, yếu kém. Ở một số địa phương, công tác quản lý văn hoá vẫn còn có biểu hiện lỏng lẻo, chồng chéo, thờ ơ, vô trách nhiệm, nhất là trong các lĩnh vực như: bảo tồn di sản văn hoá, tổ chức lễ hội, tổ chức các hoạt động tôn giáo, tín ngưỡng…Trong khi đó, đối với các hiện tượng văn hoá mới như văn hoá trên không gian mạng, văn hoá ứng xử học đường, văn hoá công sở, ứng xử với các loại hình nghệ thuật đương đại…các quy phạm pháp luật của Nhà nước còn chưa đầy đủ và hoàn thiện. Trong công tác quản lý tổ chức các lễ kỷ niệm, sự kiện văn hoá, festival… còn để xảy ra tình trạng phô trương, hình thức, kém hiệu quả gây lãng phí.

Nguyên nhân của tình trạng này một phần từ những tác động tiêu cực của toàn cầu hoá, kinh tế thị trường với sự xuất hiện của những hiện tượng văn hoá mới, phức tạp, ảnh hưởng tiêu cực đến mục tiêu xây dựng nền văn hoá tiên tiến đậm đà bản sắc dân tộc mà không dễ giải quyết được một sớm một chiều. Trong khi đó, hệ thống luật pháp liên quan đến văn hoá chưa đồng bộ, còn nhiều khoảng trống. Chính vì thế, đòi hỏi cần phát huy hơn nữa vai trò chủ thể của Nhà nước, huy động nhiều nguồn lực và thực hiện nhiều biện pháp đồng bộ để phát triển văn hoá.

Để phát huy hơn nữa vai trò chủ thể trong quản lý về văn hoá, Nhà nước cần phát huy hết nhân tố chủ quan bao gồm những công cụ, thiết chế của Nhà nước trong lĩnh vực văn hoá; tiến hành xây dựng,

hoàn thiện hệ thống văn bản quy phạm pháp luật ngày càng đồng bộ và có giá trị pháp lý cao. Bổ sung và hoàn thiện các luật như: Luật Di sản văn hoá, Luật Sở hữu trí tuệ, Luật Bình đẳng giới, Luật Phòng, Chống bạo lực gia đình… cho phù hợp với thực tiễn đất nước và thời đại. Các văn bản quy phạm pháp luật chặt chẽ thì mới có cơ sở pháp lý cho công tác quản lý văn hoá, xử lý những sai phạm trong lĩnh vực văn hoá, nghệ thuật, đồng thời giải phóng các nguồn lực, huy động được sự tham gia của toàn xã hội chung tay xây dựng và phát triển văn hoá, sáng tạo những giá trị văn hoá tiến bộ phù hợp với sự phát triển của đất nước và thời đại. Bên cạnh đó, Nhà nước cũng cần chú ý đến việc tạo dựng, nhân rộng các mô hình sinh hoạt văn hoá mới tại khu dân cư, hoàn thiện và nâng cao chất lượng hoạt động của các thiết chế văn hoá từ trung ương tới địa phương. Nhà nước cũng cần chú trọng đầu tư xây dựng, trùng tu, tôn tạo các trung tâm văn hoá - thông tin - thể thao, khu di tích lịch sử - văn hoá, bảo tàng, nhà triển lãm, khu vui chơi giải trí… với mục đích tạo ra không gian sinh hoạt văn hoá đa dạng, phù hợp với nhu cầu của nhiều đối tượng người dân. Nhà nước cần tạo cơ chế mở, mở rộng xã hội hoá, cho phép xây dựng các công trình văn hoá có quy mô lớn, kiến trúc đẹp, chất lượng, phù hợp với tâm lý và thẩm mỹ của người Việt đáp ứng tốt hơn nhu cầu hưởng thụ văn hoá ngày càng cao và đa dạng của nhân dân.

Ba là, phát huy vai trò của đội ngũ cán bộ làm công tác văn hoá trong xây dựng nền văn hoá tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc

Để xây dựng, hoàn thiện những đặc trưng của nền văn hoá mới, không thể không nhắc đến vai trò của đội ngũ cán bộ làm công tác văn hoá. Họ chính là những người trực tiếp truyền tải, đưa đường lối lãnh đạo của Đảng, chính sách, pháp luật của Nhà nước về văn hoá đến với mỗi người dân. Nhân tố chủ quan đội ngũ làm công tác văn hoá chính là tri thức, sức khỏe, năng lực, kinh nghiệm thực tiễn hoạt động trong lĩnh vực văn hoá, được họ huy động trong quá trình công tác trên lĩnh vực mình đảm nhiệm. Để phát huy tốt nhân tố chủ quan của đội ngũ này đòi hỏi phải có những giải pháp mang tính chiến lược phát triển đội ngũ cán bộ văn hoá. Để nâng cao tri thức của đội ngũ làm công tác văn hoá, Nhà nước cần quan tâm chỉ đạo xây dựng các trường văn hoá, nghệ thuật, đa dạng hình thức đào tạo, bồi dưỡng nhằm tạo chuyển biến cơ bản về chất lượng và quy mô đào tạo. Cần bố trí sử dụng, sắp xếp các chuyên gia trong lĩnh vực văn hoá, cán bộ lãnh đạo, quản lý văn hoá, cán bộ văn hoá ở cơ sở một cách hợp lý, đúng người, đúng việc theo trình độ, năng lực chuyên môn và kinh nghiệm.

Muốn phát triển đội ngũ làm công tác văn hoá, phải tăng cường đào tạo, bồi dưỡng cán bộ văn hoá theo hướng hiện đại và hội nhập quốc tế, tích cực đào tạo, bồi dưỡng đội ngũ giảng viên các chuyên ngành văn hóa, tiếp tục gửi các sinh viên, cán bộ đi đào tạo chuyên ngành văn hoá, nghệ thuật, thể thao ở các nước có nền văn hoá phát triển. Song song với đó là việc phát hiện, bồi dưỡng, sử dụng cán bộ có năng lực trong lĩnh vực văn hoá, nghệ thuật. Ngành văn hoá cần có cơ chế đãi ngộ, tôn vinh những cán bộ văn hoá giỏi, tâm huyết, cán bộ văn hoá công tác tại vùng sâu, vùng xa, vùng dân tộc ít người, vùng gặp nhiều khó khăn. Bên cạnh đó, cũng cần nghiên cứu cải cách chế độ tiền lương, trợ cấp, tiền thưởng đối với cán bộ làm công tác văn hoá, nghệ thuật để họ tiếp tục gắn bó với nghề.

Hiện nay, công tác "chuẩn hoá" cán bộ bước đầu phát huy tác dụng; đội ngũ cán bộ quản lý ngành văn hoá được đảm bảo về phẩm chất chính trị, chuyên môn, nghiệp vụ, lý luận chính trị, ngoại ngữ, tin học. Tuy nhiên vẫn còn không ít cán bộ làm công tác văn hoá chưa phát huy tốt tính tích cực, chủ động, sáng tạo; còn nhiều hạn chế về chuyên môn, nghiệp vụ, cần được đào tạo, bồi dưỡng để đáp ứng yêu cầu nhiệm vụ ngày càng cao trong tình hình mới.

Bốn là, phát huy vai trò của quần chúng nhân dân trong quá trình xây dựng nền văn hoá tiên tiến đậm đà bản sắc dân tộc

Các nhà lý luận của chủ nghĩa Mác luôn khẳng định rằng quần chúng nhân dân là chủ thể của mọi tiến trình cách mạng. Chính vì thế, trong quá trình xây dựng nền văn hoá tiên tiến, đậm đà bản sắc văn hoá dân tộc ở nước ta hiện nay, không thể thiếu sự tham gia của các tầng lớp nhân dân. Bác Hồ đã đúc kết: cách mạng là sự nghiệp của quần chúng nhân dân. Chính vì thế, để phát huy nhân tố chủ quan của nhân dân trong xây dựng nền văn hoá tiên tiến đậm

đà bản sắc dân tộc, phải thực sự coi quần chúng nhân dân là chủ thể sáng tạo chân chính ra các giá trị văn hoá nhưng đồng thời cũng là đối tượng trực tiếp thụ hưởng những giá trị văn hoá đó. Hiện nay, khi trình độ dân trí về các giá trị văn hoá ngày càng cao, nhu cầu sáng tạo và hưởng thụ các giá trị văn hoá cũng trở nên phong phú, đa dạng hơn. Vai trò chủ thể của nhân dân trong xây dựng nền văn hoá mới ngày càng được thể hiện rõ nét hơn. Khi quần chúng nhân dân phát huy hết năng lực sáng tạo, vận dụng tri thức, năng lực hoạt động thực tiễn để tiếp thu, chọn lọc, kế thừa, bổ sung những giá trị văn hoá truyền thống tốt đẹp của dân tộc và những giá trị văn hoá tiến bộ của nhân loại chúng ta sẽ thực sự có một nền văn hoá tiến bộ, đáp ứng được yêu cầu của sự nghiệp cách mạng trong thời đại mới

Công tác xây dựng đời sống văn hoá ở cơ sở trong thời gian qua đã thu hút, tập hợp đông đảo các tầng lớp nhân dân tham gia và đã thu được những thành tựu đáng khích lệ. Hàng loạt phong trào được phát động như: Phong trào xây dựng làng văn hoá, gia đình văn hoá, toàn dân đoàn kết xây dựng nông thôn mới, phong trào xây dựng khu phố văn minh, đoạn đường tự quản…đã tạo nên sự chuyển biến sâu sắc về nhận thức trong nhân dân về vai trò của đời sống văn hoá trong sự nghiệp phát triển đất nước; bảo tồn và phát huy các di sản văn hoá dân tộc, nét đẹp văn hoá, thuần phong mỹ tục, ngăn chặn và đẩy lùi thói hư, tật xấu và các tệ nạn xã hội.

Bên cạnh đó, cần phát huy vai trò nhân tố chủ quan là những tri thức, hiểu biết và năng lực hoạt động thực tiễn của người dân trong việc đấu tranh loại bỏ, phản bác những tư tưởng văn hoá lỗi thời, lạc hậu, đi ngược lại với những giá trị văn hoá tiến bộ của nhân loại. Có thể thấy, mặt trái của nền kinh tế thị trường đang từng ngày, từng giờ có những tác động tiêu cực đến nền văn hoá. Trên các phương tiện thông tin đại chúng, các thế lực thù địch tăng cường gây nhiễu loạn thông tin, đưa các văn hoá phẩm có nội dung xấu, đi ngược lại với những giá trị văn hoá truyền thống của dân tộc nhằm chống phá sự lãnh đạo của Đảng, gây xói mòn lòng tin của dân với Đảng, chia rẽ, kích động một bộ phận nhân dân phản bác các giá trị văn hoá truyền thống dân tộc...Việc chạy theo chủ nghĩa thực dụng, chủ nghĩa cá nhân dẫn đến thực trạng không ít người coi thường các giá trị văn hoá và thuần phong mỹ tục của dân tộc. Chính vì thế, bên cạnh sự lãnh đạo đúng đắn của Đảng, công tác quản lý hiệu quả của Nhà nước và sự tích cực, tâm huyết của cán bộ làm công tác văn hoá, mỗi người dân phải được trang bị những tri thức, hiểu biết phù hợp để nhận định, đánh giá đúng các hiện tượng văn hoá trong xã hội. Từ đó, lên tiếng ủng hộ những hoạt động, hành vi văn hoá tốt đẹp nhưng đồng thời đấu tranh, phê phán, loại bỏ những hành vi trái luân thường đạo lý, đi ngược lại truyền thống văn hoá dân tộc. Đây chính là cơ sở để nếp sống văn hoá thẩm thấu vào đời sống tinh thần của mỗi cá nhân, mỗi gia đình, cộng đồng… tạo nên sự chuyển biến sâu sắc trong đời sống văn hoá, tinh thần của xã hội hiện nay.

Có thể thấy, văn hoá là một lĩnh vực rộng lớn, vô cùng phong phú, đa dạng và phức tạp. Quá trình xây dựng nền văn hoá trong bối cảnh hiện nay gặp phải không ít khó khăn, thử thách. Để hoàn thành nhiệm vụ này đòi hỏi phải tiến hành đồng bộ nhiều giải pháp, phát huy vai trò nhân tố chủ quan của nhiều chủ thể. Trước hết, phải có đường lối lãnh đạo đúng đắn của Đảng, sự quản lý có hiệu quả của Nhà nước, phát huy tính trách nhiệm, tích cực, tự giác của đội ngũ cán bộ làm công tác văn hoá cũng như sự tham gia tích cực của các tầng lớp nhân dân. Ngoài sự căn cơ trong chủ trương, chính sách, sự nghiêm minh trong triển khai, thực hiện, nhất là sự "đủ tâm đủ tầm" của đội ngũ những người có trách nhiệm thì việc nâng cao ý thức và bản lĩnh văn hoá trong mỗi người, mỗi tổ chức, cộng đồng phải được xác định là giải pháp quan trọng. Với sự thống nhất về ý chí và hành động của các nhân tố chủ quan này, tin tưởng đất nước ta nhất định sẽ xây dựng thành công nền văn hoá tiên tiến đậm đà bản sắc dân tộc để văn hoá thực sự đứng ngang hàng với các lĩnh vực khác của đời sống xã hội./.

(1) Đảng Cộng sản Việt Nam (2011), *Văn kiện Đại hội Đại biểu toàn quốc lần thứ XI*, Nxb. CTQGST, Hà Nội, tr.76

(2) Đảng Cộng sản Việt Nam (2016), *Văn kiện Đại hội Đại biểu toàn quốc lần thứ XII,* Nxb. CTQGST, Hà Nội, tr.126.

(3) Đảng Cộng sản Việt Nam (2021), *Văn kiện Đại hội Đại biểu toàn quốc lần thứ XIII,* Nxb. CTQGST, Hà Nội, T.2, tr. 330.